

S fyri k – okkurt um hvussu børn læra at skriva føroyskt

Vísindavøka í Klaksvík

September 2009

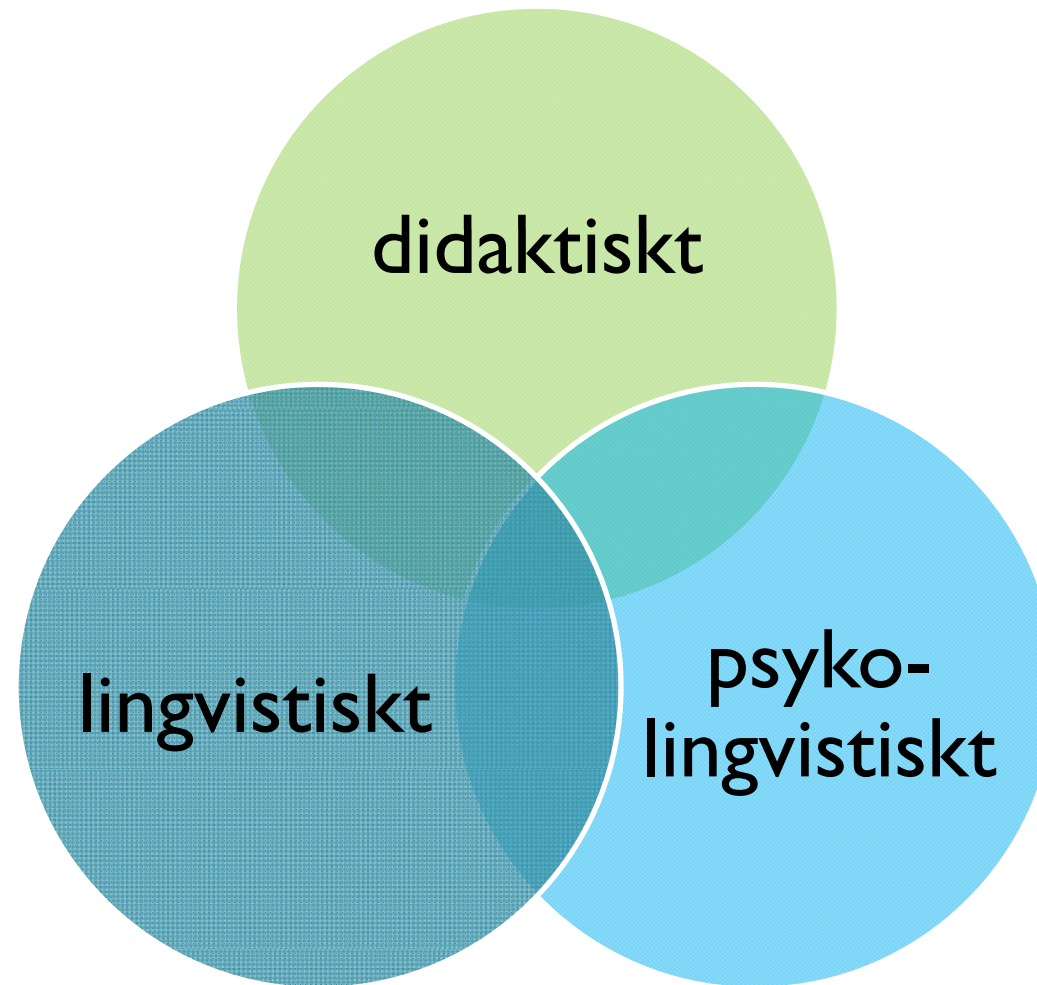
Katrin Næs

Skrivikynstrið – ein týðningarmikil fórleiki

- Ymsar skriftir
 - 中国/中國
 - בוקר טוב

בוקר טוב : בוקר טוב • א
היום בוקר רחוק * י
לך בוקר * בוקר טוב (:) בוקר (ה)
י: [1] בוקר טוב

Gransking í stavseting - sjónarhorn

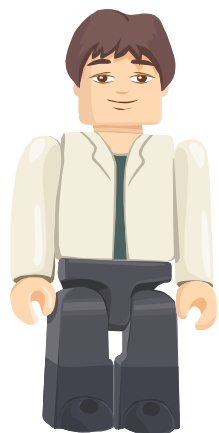

Ljóð - bókstavur

- Fonem – grafem
- Samband millum ljóð og skrifttekn
- Tá ið barnið tosar, er tað valla tilvitað um ljóðini, tað framleiðir – og fullkomiliga ótilvitað um mentala virkseimið, tað fremur
- Tá ið barnið skrivar, má tað leggja til merkis ljóðini í hvørjum orði, greina tey og endurskapa tey við alfabetiskum teknum, sum tað má hava lært seg frammanundan.

Lev S. Vygotsky

Dugir / dugir ikki at lesa og skriva

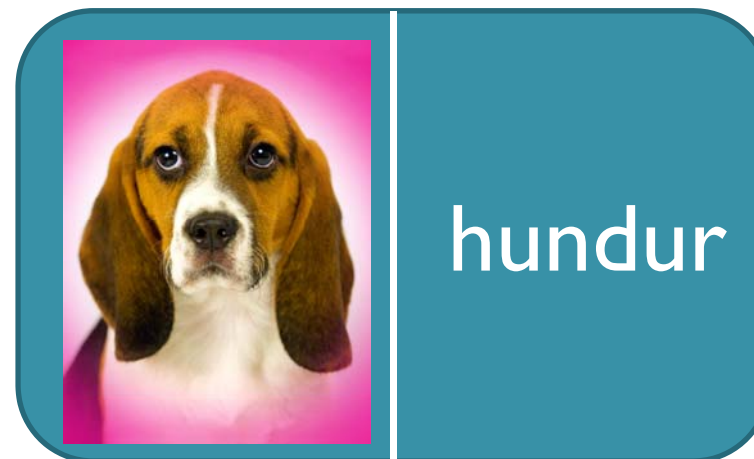
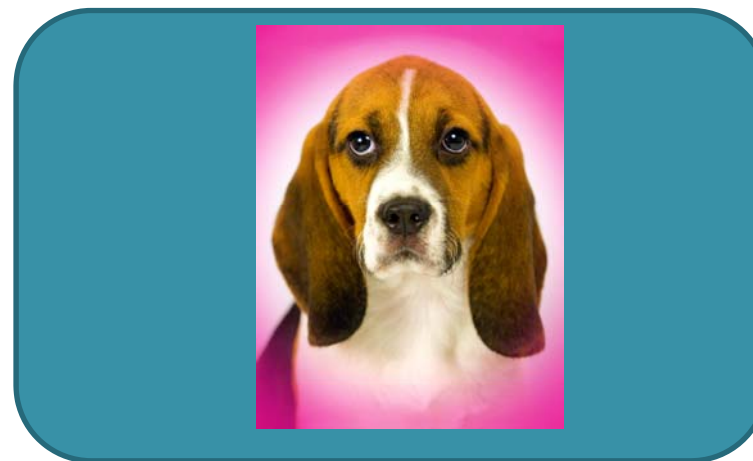
Mentalt leksikon

Mentalt leksikon

Ortografisk umboðan

Dugir / dugir ekki at lesa og skriva

At læra at skriva – ein tilgongd

- Stavivillur :
 - Gluggar inn í stavitilgongdina
- Av tí at vit ikki kunnu eygleiða sjálva tilgongdina, mugu vit eygleiða og meta um úrslitið – stavivilluna
- Hvat sigur villan um, hvussu barnið hugsar um orðið?

Føroyskt – ein “djúp” rættskriving

- enskt: rite, write – wrote, wrought
- frísk-ur frísk-t
- læra – lærði
- gruna – grunnur
- fara – farra

Bókstavar í føroyskari rættskriving

- 29 bókstavar
- *a, á, b, d, ð, e, f, g, h, i, í, j, k, l, m, n, o, ó, p, r, s, t, u, ú, v, y, ý, æ, ø*
- *á, ó, ú, ý* og *ð* eru eisini í íslenskum
- *æ* eisini í íslenskum, donskum og norskum
- *ø* eisini í donskum og norskum

Sjálvljóð

- Long:
 - 13 tils.
- Stutt:
 - 10 tils.
- 23 sjálvljóðafonem tils.
- við 11 bókstavum

Stutt sjálfjóð

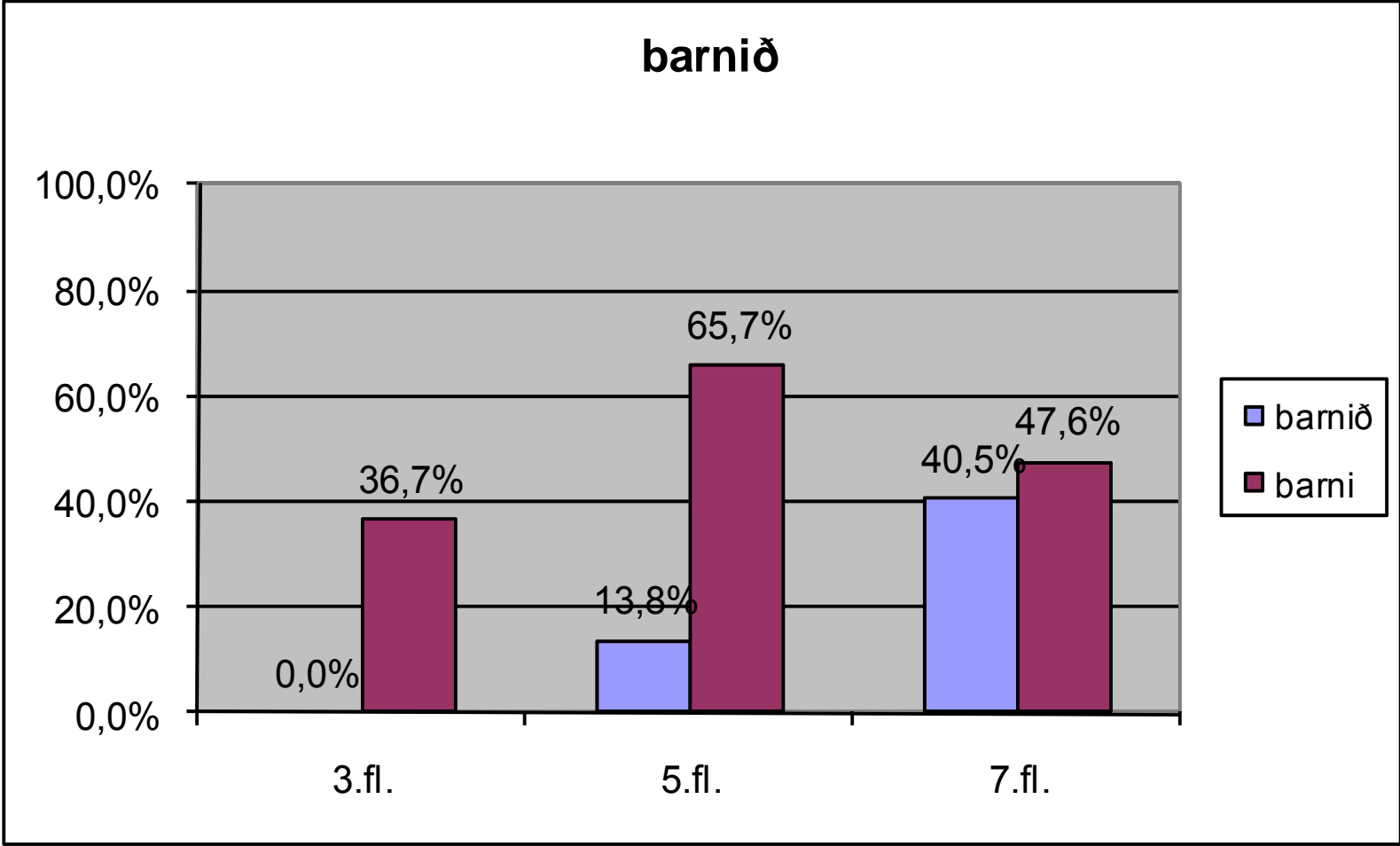
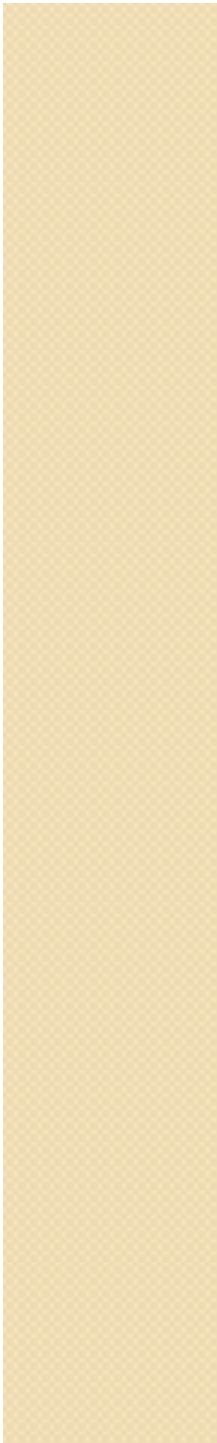
/ʊ/, /ɛ/, /œ/, /u/, /ɔ/,
/a/, /ai/, /uj/, /ɔi/, /Y/

Long sjálfvjóð

*/i:/, /e:/, /ø:/, /u:/, /o:/,
/ɛa:/, /ɔa:/, /ei:/, /ai:/,
/ʊi:/, /ɔi:/, /ɰu:/, /ɔu:/*

<i>Grafem</i>	Langur vokalur	Stuttur vokalur	Viðm.
<i>i, y</i>	[i:]	[ɪ]	Tvey grafem til sama fonempar
<i>e</i>	[e:]	[ɛ]	Sama fonem í stuttformi sum til grafemið (digrafurin) <i>ey</i>
<i>ø</i>	[ø:]	[œ]	Sama fonem í stuttformi sum til grafemið <i>ó</i>
<i>u</i>	[u:]	[ʊ]	
<i>o</i>	[o:]	[ɔ]	Sama fonem í stuttformi sum til grafemið <i>á</i>
<i>a, æ</i>	[ɛa:]	[a]	Tvey grafem til sama fonempar
<i>á</i>	[a:]	[ɔ]	Sama fonem í stuttformi sum til grafemið <i>o</i>
<i>ey</i>	[ei:]	[ɛ]	Sama fonem í stuttformi sum til grafemið <i>e</i>
<i>ei</i>	[ai:]	[ai]	
<i>í, ý</i>	[ui:]	[ui]	Tvey grafem til sama fonempar
<i>oy</i>	[ɔi:]	[ɔi]	
<i>ú</i>	[ʊu:]	[ʏ]	
<i>ó</i>	[ou:]	[œ]	Sama fonem í stuttformi sum til grafemið <i>ø</i>

	<i>tal</i>	<i>spæla</i>	<i>spala</i>	<i>s</i>	<i>sbæla</i>	<i>sp</i>	<i>spælae</i>	<i>spla</i>
3.fl.	51	72,5%	15,7%	2,0%	3,9%	2,0%	2,0%	2,0%
5.fl.	51	84,3%	13,7%					
7.fl.	42	97,6%	2,4%					
9.fl.	55	98,2%	1,8%					

	<i>rætt</i>	<i>uttan –ð</i>	<i>tils.</i>
yrkisfelagið	68,0%	13,6%	81,6%
yrkisfelagið	69,1%	17,0%	86,1%
yrkisfelagið	71,4%	15,8%	87,2%
samfelagið	70,1%	23,0%	93,1%
felagið	72,6%	19,4% -	92,0%
felagið	74,3%	17,4% -	91,7%
skipið	74,1%	25,3% -	99,4%
útvarpið	76,1% -	19,7% -	95,8%

	<i>rætt</i>	<i>vanliga villan (hurina)</i>	<i>tils.</i>
í 5. fl.	27,5%	45,1%	72,6%
í 7.fl.	35,7%	45,2%	80,9%
í 9. fl.	69,1%	21,8%	90,9%

Stavsetingarförleiki

- aldur
- tídd (hvussu frekvent orðið er)
- um orðið er einfalt ella samansett/fløkt

Tvey sitat:

- Førleikin at lesa og skriva er ikki bara ein teknisk víðkan av náúrligum gávum, hesin førleiki hevur avgerandi og varandi ávirkan á kognitivu menningina.
- Tá ið hin einstaki hevur oagnað sær skriftmálið, fer tað at liva sítt egna lív og ávirkar mátan, vit tosa og hugsa um mál.

Florian Coulmas

Takk fyri